

Zaprimljeno: 11.10.2010.

Izvorni znanstveni članak

UDK: 343.9 : 316.6

SPOLNE RAZLIKE U STIGMATIZACIJI OSUĐENIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA

Martina LotarOdsjek za poremećaje u ponašanju
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Sveučilište u Zagrebu**Željka Kamenov**Odsjek za psihologiju
Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu**Marija Lebedina Manzoni**Odsjek za poremećaje u ponašanju
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Sveučilište u Zagrebu

SAŽETAK

Stigmatizacija počinitelja kaznenih djela često uključuje ideju da su počinitelji 'jednostavno loše osobe koje se ne mogu promijeniti' te to može poticati razvoj kriminalnog identiteta osobe ili onemogućiti njegovo mijenjanje što dovodi do povratka kriminalnom životnom stilu nakon odsluženja kazne zatvora. Počinitelji kaznenih djela čine vrlo heterogenu skupinu s obzirom na kazneno djelo koje su počinili, njihov socioekonomski status, stupanj obrazovanja, dob, ali prije svega i s obzirom na spol. Za očekivati je da će percepcija muškaraca i žena koji su počinili kazneno djelo biti drugačija, a samim time će se razlikovati i stigmatizacija javnosti prema te dvije skupine počinitelja.

Cilj ovog istraživanja je utvrditi postoje li razlike u stigmatizaciji osuđenih počinitelja kaznenih djela s obzirom na spol sudionika i počinitelja.

U istraživanju je sudjelovalo 387 sudionika, od čega je 192 muškaraca i 195 žena. Polovica sudionika je kao objekt stigmatizacije procjenjivala muškarce koji su osuđeni za činjenje kaznenog djela ($n=191$), a druga polovica je procjenjivala žene koje su osuđene za kazneno djelo ($n=196$).

Sudionici su ispunili skalu stavova prema muškim ili ženskim osuđenim počiniteljima kaznenih djela, listu za označavanje stereotipa, skalu socijalne distance te su odgovorili na pitanja kojima se ispituju sociodemografski podaci (spol, dob, stupanj obrazovanja, bračni status, veličina mjesta u kojem žive).

Rezultati istraživanja pokazali su kako sudionici imaju pozitivnije stavove prema ženama koje su počinile kazneno djelo, njihovi stereotipi o ženama koje su počinile kazneno djelo su pozitivniji, a socijalna distanca sudionika prema počiniteljicama je manja u odnosu na počinitelje. Osim toga, muškarci imaju pozitivnije stavove prema počiniteljima kaznenih djela, bez obzira na spol, a njihova socijalna distanca prema počiniteljima je manja nego socijalna distanca žena. Ne postoji interakcija spola sudionika i spola počinitelja na stavove prema počiniteljima, na pozitivnost/negativnost stereotipa o počiniteljima, niti na socijalnu distancu.

Ključne riječi: stigmatizacija, osuđeni počinitelji kaznenih djela, spol

UVOD

Određene skupine ljudi zbog nekih svojih karakteristika ili pak karakteristika za koje drugi vjeruju da ih posjeduju mogu doživjeti društvenu marginalizaciju. Te karakteristike se mogu odno-

siti na ponašanje koje se vezuje uz neku skupinu ljudi, njihov izgled ili pak proizlaze iz jednostavne pripadnosti grupi, a dovode do toga da je osoba u potpunosti obezvrijeđena u očima drugih ljudi zbog toga što pripada određenoj kategoriji. Psihički

bolesnici, alkoholičari, osobe s invaliditetom, bivši zatvorenici ili pripadnici nekih nacionalnih manjina često su zbog svog samo jednog obilježja okarakterizirani kao manje vrijedni te se uz njih vezuje niz stereotipa i predrasuda, a javnost ima prema njima negativne stavove te su ponekad i žrtve diskriminacije.

Stigmatizacija je prema Goffmanu (1963) pripisivanje atributa koji diskreditiraju osobu, odnosno, svode pojedinca sa svim njegovim osobinama na bezvrijednu i lošu osobu. Crocker, Major i Steele (1998) naglašavaju kako stigma predstavlja obilježje koje diskreditira svakog pripadnika grupe uz koju se to obilježje vezuje. Važno je naglasiti kako različita obilježja ili karakteristike mogu predstavljati diskreditirajući atribut ovisno o socijalnom kontekstu (Dovidio, Major i Crocker, 2000, Oyserman i Swim, 2001, Major i O'Brien, 2005). Dakle, možemo zaključiti kako stigma nije svojstvena osobi koja je stigmatizirana, već socijalnom kontekstu u kojem su određene karakteristike evaluirane kao abnormalne. Link i Phelan (2001) idu korak dalje u definiranju stigmatizacije te naglašavaju kako su navedene definicije nepotpune te kako je povezivanje razlika među ljudima s negativnim stereotipima o njima samo jedna od komponenti stigmatizacije. Iz sociološke perspektive, autori ističu kako možemo reći da je riječ o stigmatizaciji tek kad su prisutne sljedeće četiri komponente:

1. *uočavanje razlika među ljudima* - o socijalnom kontekstu ovisi hoće li određena karakteristika biti percipirana kao važna (npr. psihičko zdravlje/bolest) ili nevažna (npr. boja očiju);
2. *povezivanje različitosti s negativnim stereotipima* - uz osobe koje su izdvojene kao drugačije po nekom društveno važnom kriteriju vezuju se negativni stereotipi;
3. *odvajanje 'nas' od 'njih'* - uvjerenje da su osobe kojima se pripisuje neka negativna etiketa drugačiji ljudi od ostalih;
4. *gubitak statusa i diskriminacija* - osoba je stigmatizirana tek kada pripisivanje negativnih karakteristika skupini kojoj pripada dovodi do njezinog gubitka statusa i do diskriminacije.

Posljedice stigmatizacije su prije svega psihološke i socijalne prirode što je vidljivo i iz konceptualizacije stigmatizacije koju predlažu Link i Phelan (2001). Stigmatizacija predstavlja udar na pojedinčevu psihološku i socijalnu dobrobit. Gubitak statusa u društvu i diskriminacija te odbacivanje i izbjegavanje od strane drugih predstavlja

težak teret za pojedinca. Za počinitelje kaznenih djela, posebno one koji su odslužili kaznu zatvora, stigmatizacija može uzrokovati poteškoće pri pokušaju resocijalizacije jer dovodi do smanjenja mogućnosti zapošljavanja, uspostavljanja i održavanja prijateljskih i partnerskih odnosa, a sve to bivšem zatvoreniku otežava povratak u zajednicu. Mnogi autori koji su se bavili stigmatizacijom bivših zatvorenika ili pak ispitivanjem stavova javnosti prema njima naglašavaju važnost prihvaćanja bivših zatvorenika od strane javnosti za njihovu uspješnu resocijalizaciju (Johnson i Immerwahr, 2004; Kjelsberg, Skoglund i Rustad, 2007), ali i za uspješno uvođenje alternativnih sankcija kao što je npr. društveno koristan rad (Mikšaj-Todorović i Buđanovac, 2000; Buđanovac i Mikšaj-Todorović, 2002). Stigmatizacija bivših zatvorenika i općenito počinitelja kaznenih djela ugrožava njihovu resocijalizaciju i zato što onemogućuje osobi koja je činila kaznena djela da promjeni sliku o sebi, kako u vlastitim očima tako i u očima javnosti (Steffensmeier i Kramer, 1980). Samopoimanje pojedinca važno je za njegovu opću prilagodbu te predstavlja značajan prediktor ponašanja u specifičnim situacijama (Lacković-Grgin, 1994). Kako se samopoimanje razvija u interakciji pojedinca i okoline, vrlo je važno kako okolina percipira pojedinca. Stigmatizacija počinitelja kaznenih djela često uključuje ideju da su počinitelji 'jednostavno loše osobe koje se ne mogu promijeniti' te to može poticati razvoj kriminalnog identiteta osobe ili onemogućiti njegovo mijenjanje što dovodi do povratka kriminalnom životnom stilu nakon odsluženja kazne zatvora.

Počinitelji kaznenih djela čine vrlo heterogenu skupinu s obzirom na kazneno djelo koje su počinili, njihov socioekonomski status, stupanj obrazovanja, dob, ali prije svega i s obzirom na spol. S obzirom na različite rodne uloge i stereotipe, ali i na značajno manju zastupljenost žena među počiniteljima kaznenih djela, za očekivati je da će percepcija muškaraca i žena koji su počinili kazneno djelo biti drugačija, a samim time će se razlikovati i stigmatizacija javnosti prema te dvije skupine počinitelja.

U prošlosti je postojao veliki raskorak između kriminaliteta muškaraca i žena pa se do 70-ih godina prošlog stoljeća kriminalitet žena gotovo i nije istraživao, a žene gotovo da i nisu bile zastupljene u policijskim i pravosudnim statističkim podacima (Junger-Tas, Ribeaud i Cruyff, 2004). S vremenom je taj raskorak sve manji, ali su razlike ipak toliko velike da se postavlja pitanje je li nužno kreiranje

novih kriminoloških teorija koje bi objašnjavale kriminalitet žena kao pojavu koja se razlikuje od kriminaliteta muškaraca (Chesney-Lind, 1989). Iako tako ekstremni stavovi još uvijek ne nailaze na prihvaćanje teoretičara ovog područja, žene kao počiniteljice kaznenih djela počele su zauzimati sve važniju ulogu u kriminologiji što je potaknulo i evaluaciju kriminoloških teorija te preispitivanje njihove važnosti i značajnosti u objašnjenju kriminaliteta žena (Gelsthorpe, 2002).

Istraživanje Junger-Tas, Ribeaud i Cruyff (2004) koje se temeljilo na samoiskazu pokazuje kako se muškarci i žene razlikuju s obzirom na vrstu kaznenih djela. Rezultati pokazuju kako postoji manja razlika između muškaraca i žena kada je riječ o vandalizmu i uništavanju imovine, dok je razlika puno veća kada je riječ o nasilnim i težim prekršajima. Nasilje je među djevojkama i ženama vrlo rijetko, a službene statistike i samoiskaz pokazuju kako žene općenito čine manje kaznenih djela, a počinjena djela rijetko spadaju u kategoriju teških. Osim toga, kriminalna karijera žena traje kraće jer većina žena počinji samo jedno kazneno djelo (Heidensohn, 1987, prema Newburn, 2007, Junger-Tas, Ribeaud i Cruyff, 2004).

Postoji niz mogućih objašnjenja ovakvih razlika između muškaraca i žena. Njih je moguće pronaći u biološkim razlikama između muškaraca i žena kao što su razlike u temperamentu, hiperaktivnosti i agresivnosti (Smart, 1976), ali i u razlikama u socijalizaciji djevojaka i dječaka. Različiti autori ističu kako su socijalna i kulturalna očekivanja koja se postavljaju pred djevojke znatno drugačija od onih koja se postavljaju pred dječake (Chesney-Lind, 1989, Heimer, 1995, Junger-Tas, Ribeaud i Cruyff, 2004, Newburn, 2007). Kod djevojaka se odgojem uglavnom potiče submisivnost, a agresivnost i asertivnost su neprihvatljive osobine. Tako se pokazalo da djevojke koje su internalizirale tradicionalnu definiciju femininosti čine manji broj delinkventnih djela za razliku od, u tom smislu, manje tradicionalnih djevojaka (Heimer, 1995).

Heidensohn (1987, prema Newburn, 2007) ističe nekoliko ključnih razlika između kriminaliteta muškaraca i žena za koje istraživači u novije vrijeme pokazuju zanimanje. Za ovaj rad je najinteresantnija razlika koja se vezuje uz stigmatizaciju počinitelja kaznenih djela. Autorica navodi kako se kod žena koje su kazneno procesuirane javlja snažniji osjećaj tzv. 'pokvarenog identiteta' kojeg spominje Goffman (1963), odnosno, osjećaj stigmatizacije je snažniji. Kako javnost percipira da je kriminalna aktivnost žena u značajno manjem

opsegu od muške, a i normativno takvo ponašanje je za ženski spol neprihvatljivo, kada žena počinji kazneno djelo taj čin plijeni pozornost javnosti i medija (Alder i Worrall, 2004, Heidensohn, 2006). S obzirom da takvo ponašanje žene predstavlja veliki raskorak u odnosu na društveno očekivano ponašanje, stigmatizacija žena koje su počinile kazneno djelo bit će snažnija. Slično naglašava i Smart (1976) kada kaže kako su žene koje su počinile kazneno djelo percipirane kao dvostruko devijantne jer u očima javnosti ne samo da su prekršile zakon, već su prekoračile i svoju rodnu ulogu. No, istraživanja koja su se bavila razlikama u stigmatizaciji počinitelja kaznenih djela općenito, zatvorenika ili bivših zatvorenika, ili konkretnije razlikama u stavovima prema prijestupnicima oba spola, pokazuju nekonzistentne rezultate.

Steffensmeier i Kramer (1980) bavili su se razlikama u izraženosti stigmatizacije prijestupnika muškog i ženskog spola te su pokazali kako je stigmatizacija muških prijestupnika izraženija. Veću stigmatizaciju muških prijestupnika, autori objašnjavaju razlikama u percepciji muških i ženskih počinitelja kaznenih djela. Počinitelji kaznenih djela, za razliku od počiniteljica, percipirani su sposobnijima za činjenje kaznenih djela upravo zbog razlika u rodnim ulogama. Muškarcima se pripisuje veća agresivnost i autonomija te veća fizička snaga, te ih se doživljava opasnijima, a kazneno djelo koje su počinili se atribuiralo interno. Žene se doživljava manje sposobnima za činjenje kaznenih djela, a kada i počine kazneno djelo, ono se češće atribuiralo eksterno.

Veći broj istraživanja u ovom području bavi se ispitivanjem stavova prema počiniteljima kaznenih djela dok su ostali konstrukti vezani uz stigmatizaciju (npr. stereotipi, predrasude, diskriminacija) uglavnom zanemareni. Tako su Kjelsberg, Skoglund i Rustad (2007) ispitivali razlike u stavovima prema zatvorenicima na tri različita uzorka - zatvorenici, zatvorsko osoblje i studenti. Rezultati su pokazali kako zatvorsko osoblje koje radi u ženskim zatvorima ima pozitivnije stavove prema populaciji kojom se bavi nego osoblje u muškim zatvorima. Autori navode kako razlika u veličini muških i ženskih zatvora može djelomično objasniti navedenu razliku. Ženski zatvori su u Norveškoj, gdje se istraživanje provodilo, manjih dimenzija pa se pretpostavlja da je u takvim uvjetima lakše zatvorenice držati pod kontrolom. Razlika u stavovima prema zatvorenicima i zatvorenicama nije se pokazala značajnom na uzorcima zatvorenika i studenata. Murphy i Brown (2000) također ne pro-

nalaze razliku u stavovima javnosti prema muškim i ženskim počiniteljima kaznenih djela.

Neka od navedenih istraživanja bavila su se i razlikama u stigmatizaciji počinitelja kaznenih djela s obzirom na spol sudionika uključenih u istraživanje, no ni u tom slučaju rezultati nisu konzistentni. Tako se u istraživanju Steffensmeier i Kramer (1980) razlika u stigmatizaciji prijestupnika između muških i ženskih sudionika istraživanja nije pokazala statistički značajnom. Značajna nije bila ni interakcija spola sudionika i spola prijestupnika.

No, istraživanje kojim su se ispitivali stavovi javnosti prema prijestupnicima u Hrvatskoj pokazalo je kako su žene značajno opreznije u osobnim kontaktima s osuđenim osobama (Mikšaj-Todorović i Buđanovac, 2000). Navedeno istraživanje pokazalo je kako žene češće ne žele imati ništa s bivšim osuđenima/cama i kako im je druženje s osuđenima/cama značajno neugodnije nego muškarcima. Osim toga, pokazalo se kako su muškarci spremniji biti u istom prostoru s bivšim osuđenikom/icom. Autori objašnjavaju dobivene rezultate činjenicom da su osuđenici češće muškarci, no tu pretpostavku nije moguće provjeriti jer su ispitivali stavove prema prijestupnicima općenito, bez obzira na spol. Osim toga, dobivene razlike mogu se objasniti i time što su mladići tijekom adolescencije skloniji prihvatiti pozitivna uvjerenja vezana uz delinkventna ponašanja (Pardini, Loeber i Stouthamer-Loeber, 2005) pa možemo pretpostaviti kako i u odrasloj dobi muškarci lakše prihvaćaju kaznena djela i one koji ih čine. S obzirom na rezultate dosadašnjih istraživanja čini se važnim u ispitivanju stavova prema prijestupnicima istovremeno ispitati stavove prema počiniteljima kaznenih djela svakog pojedinog spola.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je utvrditi postoje li razlike u stigmatizaciji osuđenih počinitelja kaznenih djela s obzirom na spol sudionika i počinitelja. S obzirom da istraživanja koja postoje pokazuju nekonzistentne rezultate, čini se važnim ispitati jesu li muškarci koji su počinili kazneno djelo stigmatizirani na drugačiji način od žena i mogu li se eventualne razlike pripisati spolu subjekta stigmatizacije, odnosno sudioniku.

S obzirom na cilj istraživanja, postavljamo sljedeće probleme:

1. Ispitati razlike u stavovima prema osuđenim počiniteljima kaznenih djela s obzirom na spol sudionika i osuđenih počinitelja te ispitati značajnost interakcije.

Hipoteza: Pretpostavljamo kako će sudionice, u odnosu na sudionike, imati negativnije stavove prema osuđenim počiniteljima kaznenih djela pri čemu se taj stav neće razlikovati s obzirom na spol počinitelja, dok će sudionici imati pozitivnije stavove prema ženama koje su počinile kazneno djelo.

2. Ispitati razlike u stereotipima koje sudionici imaju o osuđenim počiniteljima kaznenih djela s obzirom na spol sudionika i osuđenih počinitelja te ispitati značajnost interakcije.

Hipoteza: Očekuje se kako će sudionice, u usporedbi sa sudionicima, imati negativnije stereotipe i prema muškarcima i prema ženama osuđenim za činjenje kaznenog djela, dok će sudionici imati negativnije stereotipe prema muškim počiniteljima kaznenih djela.

3. Utvrditi razlike u socijalnoj distanci prema osuđenim počiniteljima kaznenih djela s obzirom na spol sudionika istraživanja i osuđenih počinitelja te ispitati značajnost interakcije.

Hipoteza: Očekuje se kako će sudionice iskazivati veću socijalnu distancu prema osuđenim počiniteljima kaznenog djela, bez obzira na njihov spol, dok će sudionici u usporedbi sa sudionicima pokazivati manju socijalnu distancu, pri čemu će ona biti manja kada je riječ o ženama koje su počinile kazneno djelo.

METODA

Sudionici i postupak

Istraživanje je provedeno na kvotnom uzorku pri čemu omjer sudionika s obzirom na spol i stupanj obrazovanja odgovara podacima u populaciji. Podaci su prikupljeni tijekom veljače i ožujka 2008. godine. U istraživanju je sudjelovalo 387 sudionika, od čega je 192 muškaraca i 195 žena. Dob sudionika kretala se od 18 do 83 godine ($M=36,24$; $SD=16,071$), a većina sudionika je srednje stručne spreme (57,9%) dok je 19,6% nižeg, a 22,5% višeg stupnja obrazovanja. Polovica sudionika je kao objekt stigmatizacije procjenjivala muškarce koji su osuđeni za činjenje kaznenog djela ($n=191$), a druga polovica je procjenjivala žene koje su osuđene za kazneno djelo

($n=196$). Oba subuzorka imaju gotovo identičnu strukturu sudionika s obzirom na njihovu dob, spol i stupanj obrazovanja. Prije same primjene sudionicima je naglašeno kako je ispitivanje anonimno i kako će se rezultati koristiti isključivo u istraživačke svrhe. Ispunjavanje upitnika je u prosjeku trajalo 15 minuta.

Instrumenti

Sudionici su ispunili Skalu stavova prema muškim ili ženskim osuđenim počiniteljima kaznenih djela, Listu za označavanje stereotipa, Skalu socijalne distance te su odgovorili na pitanja kojima se ispituju sociodemografski podaci (spol, dob, stupanj obrazovanja, bračni status, veličina mjesta u kojem žive, činjenje kaznenih djela i sankcioniranost za činjenje kaznenih djela). Primijenjene mjerne instrumente konstruirale su autorica rada za potrebe ovog istraživanja. Provjerene su njihove metrijske karakteristike, a rezultati su pokazali kako su one zadovoljavajuće.

Skala stavova kojom se ispituju stavovi prema muškim počiniteljima kaznenih djela sastoji se od 28 čestica koje su sudionici procjenjivali na Likertovoj skali od 5 stupnjeva, pri čemu 1 znači uopće se ne slažem, a 5 u potpunosti se slažem. Skala kojom su se ispitivali stavovi prema ženama koje su osuđene za kazneno djelo sastojala se od 26 čestica. Skale stavova za muške i ženske počinitelje imaju 15 identičnih čestica, ali je bilo nužno konstruirati različite skale zbog specifičnih karakteristika i stajališta koje se vežu uz muške, odnosno ženske počinitelje kaznenih djela. Primjer čestice kojom se ispituju stavovi i prema ženama i prema muškarcima glasi: 'Muškarci koji su počinili kazneno djelo su nemoralni.', odnosno 'Žene koje su počinile kazneno djelo su nemoralne.' Ukupan rezultat na skali računat je kao prosječna vrijednost na svim česticama, pri čemu viši rezultat označava pozitivniji stav. Unutarnja konzistencija skale za ispitivanje stavova prema muškim osuđenim počiniteljima kaznenih djela iznosi $\alpha=,95$, a skale za mjerenje stavova prema osuđenim počiniteljicama kaznenih djela $\alpha=,90$.

Lista za označavanje stereotipa sastojala se od 39 pridjeva (11 pozitivnih i 28 negativnih), a zadatak sudionika bio je označiti sve pridjeve za koje smatra da su karakteristični za tipičnog/u počinitelja/počiniteljicu kaznenih djela (primjeri pridjeva: agresivan/na, očajan/na, sposoban/na). Broj karakterističnih pridjeva koje je sudionik mogao izabrati nije bio unaprijed zadan ni ograničen. Pozitivnost i negativnost svakog pridjeva uključenog u ispi-

tivanje procijenila je skupina od 31 psihologa na skali od -3 do +3 pri čemu -3 znači da je pridjev izrazito negativan, a +3 da je izrazito pozitivan. Svakom pridjevu je pripisana prosječna vrijednost procjena te je za svakog sudionika, s obzirom na pridjeve koje je označio kao karakteristične za počinitelja/icu kaznenog djela, izračunata suma svih vrijednosti. Tako dobivena vrijednost izražava pozitivnost/negativnost stereotipa koje sudionik ima o počinitelju/ici kaznenog djela. Ako sudionik percipira počinitelja kaznenog djela kao ekstremno pozitivnu osobu i označi samo pozitivne pridjeve, a ni jedan negativan, vrijednost kojom će se izraziti njegovi pozitivni stereotipi o prijestupniku iznosi 14,84. Ako je percepcija počinitelja ekstremno negativna i sudionik u listi za označavanje označi sve negativne pridjeve i niti jedan pozitivan, vrijednost takvih negativnih stereotipa o počinitelju iznositi će -46,7.

U istraživanju je primijenjena i Skala socijalne distance sa osam stupnjeva bliskosti. Zadatak sudionika bio je procijeniti bi li prihvatio počinitelja/icu kaznenog djela u svakom od odnosa, pri čemu nije postojalo ograničenje u broju odnosa koje sudionik može označiti. Sudionicima su ponuđeni sljedeći odnosi: sugrađanin/ka, susjed/a, poznanik/ica, učitelj/ica ili odgajatelj/ica, prijatelj/ica, partner/ica brata/sestre, partner/ica vlastitog djeteta, vlastiti/a partner/ica.

REZULTATI

Kako bi se ostvario cilj ovog istraživanja i ispitala razlike u stigmatizaciji osuđenih počinitelja kaznenih djela muškog i ženskog spola, ispitane su razlike u stavovima prema počiniteljima/icama, stereotipi koje im javnost pripisuje, odnosno slika javnosti o počiniteljima/icama te socijalna distanca prema počiniteljima.

Prvi problem ovog istraživanja bio je utvrditi razlike u stavovima prema ženama i muškarcima koji su počinili kazneno djelo, s obzirom na spol sudionika te ispitati značajnost interakcije spola počinitelja i spola sudionika. Pretpostavka je kako će muškarci imati pozitivnije stavove prema počiniteljima/icama u odnosu na žene, pri čemu će njihovi stavovi biti još pozitivniji kada je riječ o počiniteljicama, dok se kod žene neće pokazati razlika u stavovima s obzirom na spol počinitelja. Iz tablice 1 vidljivo je kako muškarci imaju pozitivniji stav prema počiniteljima/icama te kako je stav sudionika pozitivniji prema ženama koje su počinile kazneno djelo.

Kako bismo odgovorili na postavljeni problem i provjerili postavljenju hipotezu provedena je složena analiza varijance 2×2 (spol počinitelja \times spol sudionika) pri čemu je zavisna varijabla rezultat na skali stavova.

Rezultati složene analize varijance pokazali su kako postoji značajna razlika u stavovima prema počiniteljima kaznenih djela s obzirom na spol počinitelja, ali i s obzirom na spol sudionika, no interakcija nije statistički značajna (tablica 2). Iz tablice 1, vidljivo je kako javnost ima pozitivniji stav prema ženama koje su počinile kazneno djelo, a ako stav prema počiniteljima kaznenih djela razmotrimo s obzirom na spol sudionika, možemo vidjeti kako muškarci imaju pozitivniji stav prema počiniteljima u odnosu na žene.

Kako skala stavova, osim kognitivne i emocionalne, ispituje i ponašajnu komponentu čije se čestice odnose na mogućnost suživota sa počiniteljima kaznenog djela moguće je da su upravo te čestice odgovorne za negativniji stav žena prema počiniteljima. Kako bismo provjerili takvo objašnjenje, testirane su razlike u stavu sudionika s obzirom na spol počinitelja/ica kaznenih djela i spol sudionika na pojedinim komponentama stava (tablica 3).

Iz rezultata je vidljivo kako su najniže prosječne vrijednosti upravo za ponašajnu komponentu stava. Pri tome, sudionice iskazuju negativniji stav u odnosu na sudionike i na ponašajnoj i na emocionalnoj komponenti dok se na kognitivnoj komponenti nije pokazala značajna razlika s obzirom na spol sudionika. Možemo zaključiti kako muškarci i žene ne pokazuju razliku u pozitivnosti/negativnosti uvjerenja o počiniteljima/icama kaznenih djela te kako su prije svega ponašajna, a onda i emocionalna komponenta stava odgovorne za razliku koja se javlja u stavu prema počiniteljima s obzirom na spol sudionika.

Kako bismo odgovorili na drugi problem ovog istraživanja, provjerene su razlike u pozitivnosti/negativnosti stereotipa prema počiniteljima/icama kaznenih djela. Jednako kao i kod stavova, očekivalo se kako će oba glavna efekta i interakcija biti statistički značajni. Pri tome, pretpostavka je kako će muškarci imati pozitivnije stereotipe u odnosu na žene te kako će se njihovi stereotipi razlikovati s obzirom na spol počinitelja – stereotipi prema počiniteljicama će biti pozitivniji nego prema počiniteljima. Kod sudionica se ne očekuje razlika u stereotipima s obzirom na spol počinitelja.

Iz tablice 4 može se vidjeti kako sudionici u prosjeku imaju negativne stereotipe o počiniteljima kaznenih djela, kako muškarcima, tako i ženama, no ta njihova slika ipak nije izrazito negativna.

Druga postavljena hipoteza testirana je tako što smo proveli složenu analizu varijance 2×2 (spol počinitelja \times spol sudionika) pri čemu je zavisna varijabla pozitivnost/negativnost stereotipa o počinitelju/ici.

Rezultati složene analize varijance pokazali su kako postoji značajna razlika u stereotipima koje sudionici imaju o počiniteljima i počiniteljicama kaznenih djela, dok razlika s obzirom na spol sudionika nije statistički značajna kao ni interakcija spola sudionika i spola počinitelja (tablica 5). Iz tablice 4 može se uočiti kako su stereotipi o muškim počiniteljima kaznenih djela negativniji nego stereotipi o počiniteljicama. Sadržajna analiza stereotipa koje sudionici imaju o počiniteljima kaznenog djela pokazuje kako najveći postotak sudionika pripisuje počiniteljima muškog spola neodgovornost (57,1%), nestabilnost (55%) i nepoštenje (50,8%), a počiniteljice najveći postotak sudionika opisuje kao očajne (56,1%), nestabilne (53,1%) i nesretne (51,5%).

Ispitana je i socijalna distanca sudionika prema počiniteljima i počiniteljicama kaznenih djela. Zadatak sudionika bio je označiti sve odnose s počiniteljima kaznenih djela koji su im prihvatljivi i u koje bi se upustili. Iz slike 1 vidljivo je kako se većina sudionika slaže oko toga da bi prihvatili počinitelja kaznenih djela kao sugrađanina (92-100% ovisno o spolu sudionika i počinitelja), susjeda (72-89%) i poznanika (75-90%). Vidljivo je kako je ipak prihvaćanje počinitelja u navedenim odnosima nešto veće kada je riječ o ženama koje su počinile kazneno djelo. Isto tako, sudionici se uglavnom slažu kako ne bi prihvatili počinitelja ili počiniteljicu kaznenog djela kao učitelja/icu ili odgajatelja/icu svog djeteta (10-22%). Stupanj prihvaćanja počinitelja razlikuje se kod sudionika kada je riječ o bliskijim odnosima s počiniteljima kaznenih djela. Rezultati pokazuju kako je u bliskim odnosima dvostruko više muškaraca spremno prihvatiti počiniteljicu, u odnosu na postotak žena koje su spremne prihvatiti počinitelja. Tako je, na primjer, 37% muškaraca spremno prihvatiti počiniteljicu kaznenog djela kao partnericu, dok je samo 18% žena spremno prihvatiti počinitelja kao partnera.

Tablica 1. Deskriptivni pokazatelji rezultata na skali stavova prema počiniteljima i počiniteljicama kaznenog djela s obzirom na spol sudionika

		Spol počinitelja kaznenih djela								
		Muškarci			Žene			Ukupno		
		M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N
Spol sudionika	Muškarci	3,06	0,687	95	3,69	0,445	97	3,38	0,658	192
	Žene	2,97	0,566	96	3,51	0,525	99	3,24	0,610	195
	Ukupno	3,01	0,631	191	3,60	0,494	196	3,31	0,638	387

Tablica 2. Rezultati analize varijance sa spolom počinitelja kaznenih djela i spolom sudionika kao nezavisnim varijablama i rezultatom na skali stavova kao zavisnom varijablom

Izvor varijance	Suma kvadrata	df	F
Spol počinitelja kaznenog djela	33,755	1/386	106,996**
Spol sudionika	1,882	1/386	5,965*
Interakcija	0,202	1/386	0,641

* p<,05 **p<,01

Tablica 3. Deskriptivni pokazatelji i rezultati analize varijance na pojedinim komponentama skale stavova prema počiniteljima i počiniteljicama kaznenog djela s obzirom na spol sudionika

		Spol počinitelja kaznenih djela							F=2,33 df=1/386 p>,05
		Muškarci		Žene		Ukupno			
		M	SD	M	SD	M	SD		
Kognitivna komponenta stava	Spol sudionika	Muškarci	3,10	0,676	3,77	0,420	3,44	0,652	F=126,51; df=1/386; p<,01
		Žene	3,05	0,560	3,64	0,520	3,35	0,615	
		Ukupno	3,07	0,620	3,70	0,476	3,39	0,635	
Emocionalna komponenta stava	Spol sudionika	Muškarci	2,95	0,867	3,75	0,902	3,35	0,969	F=65,620 df=1/386 p<,01
		Žene	2,67	0,848	3,33	0,940	3,01	0,954	
		Ukupno	2,81	0,867	3,54	0,942	3,18	0,976	
Ponašajna komponenta stava	Spol sudionika	Muškarci	3,00	0,858	3,31	0,879	3,16	0,880	F=13,010 df=1/386 p<,01
		Žene	2,77	0,717	2,93	0,822	2,86	0,774	
		Ukupno	2,89	0,796	3,12	0,869	3,01	0,841	
		F=7,838; df=1/386; p<,01							

Tablica 4. Deskriptivni pokazatelji pozitivnosti/negativnosti stereotipa o počinitelju i počiniteljici kaznenog djela s obzirom na spol sudionika

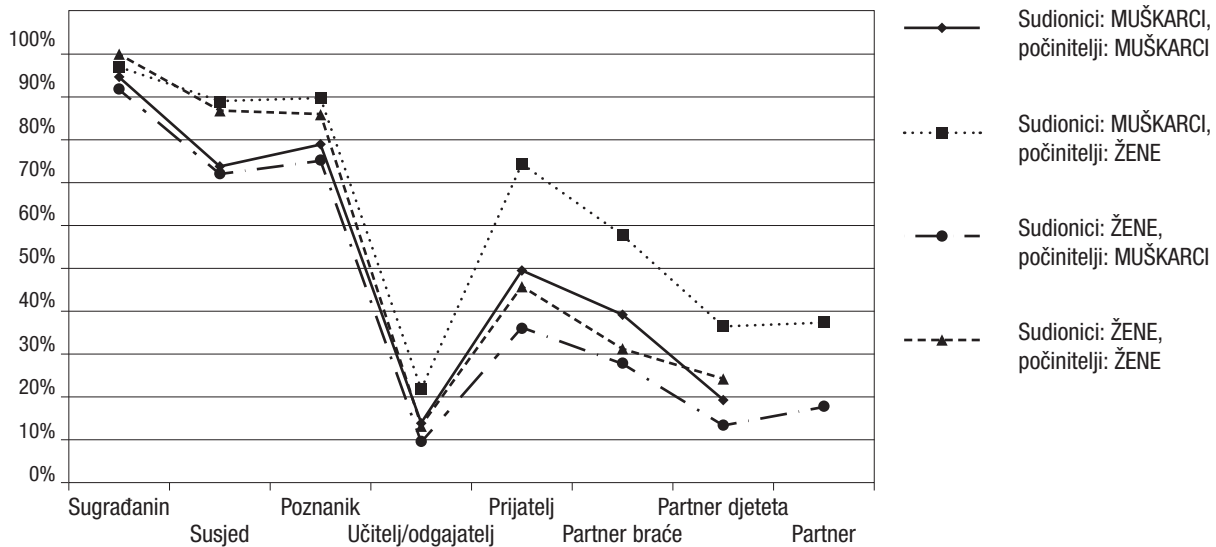
		Spol počinitelja kaznenih djela								
		Muškarci			Žene			Ukupno		
		M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N
Spol sudionika	Muškarci	-13,79	8,977	95	-10,26	9,441	97	-12,00	9,360	192
	Žene	-14,94	8,640	96	-11,28	8,714	99	-13,09	8,848	195
	Ukupno	-14,37	8,806	191	-10,77	9,073	196	-12,55	9,110	387

Tablica 5. Rezultati analize varijance sa spolom počinitelja kaznenih djela i spolom sudionika kao nezavisnim varijablama i pozitivnošću/negativnošću stereotipa o počinitelju/ici kaznenog djela kao zavisnom varijablom

Izvor varijance	Suma kvadrata	df	F
Spol počinitelja kaznenog djela	1250,728	1/386	15,620**
Spol sudionika	115,581	1/386	1,443
Interakcija	0,411	1/386	0,005

* p<,05 **p<,01

Slika 1. Postotak sudionika koji bi prihvatili pojedini odnos iz skale socijalne distance s muškarcima i ženama koji su počinili kazneno djelo

Tablica 6. Rezultati deskriptivne analize rezultata na skali socijalne distance prema počiniteljima i počiniteljicama kaznenog djela s obzirom na spol sudionika (veća vrijednost aritmetičke sredine - manja socijalna distanca)

		Spol počinitelja kaznenih djela								
		Muškarci			Žene			Ukupno		
		M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N
Spol sudionika	Muškarci	3,68	1,892	95	4,65	1,744	97	4,17	1,878	192
	Žene	3,23	1,765	95	3,87	1,658	99	3,56	1,736	194
	Ukupno	3,46	1,839	190	4,26	1,741	196	3,86	1,832	386

Tablica 7. Rezultati analize varijance sa spolom počinitelja kaznenih djela i spolom sudionika kao nezavisnim varijablama i rezultatom na skali socijalne distance kao zavisnom varijablom

Izvor varijance	Suma kvadrata	df	F
Spol počinitelja kaznenog djela	61,926	1/386	19,865**
Spol sudionika	36,692	1/386	11,770**
Interakcija	2,597	1/386	0,833

* $p < ,05$ ** $p < ,01$

Ukupan rezultat sudionika na skali socijalne distance izražen je kao broj odnosa koje je sudionik označio kao prihvatljive te tako veći ukupni rezultat odražava manju socijalnu distancu. Pri tome je partnerski odnos s počiniteljem/icom isključen iz ukupnog rezultata jer su muški sudionici procjenjivali prihvaćaju li navedeni odnos samo za počiniteljice, a sudionice za počinitelje. Da je taj odnos uključen u ukupni rezultat, došlo bi do 'umjetnog' povećanja socijalne distance u kombinacijama u kojima su sudionik/ica i počinitelj/ica istog spola. Ako sudionik nije spreman pristati niti na jedan od ponuđenih odnosa, njegov ukupan rezultat na skali socijalne distance iznosi 0, a ako je spreman prihvatiti sve odnose, njegov ukupan rezultat je 7. U tablici 6 prikazani su rezultati deskriptivne analize rezultata sudionika na skali socijalne distance.

Prema trećoj hipotezi očekuje se da će sudionice, u odnosu na sudionike, iskazati veću socijalnu distancu pri čemu će ona biti jednaka i prema počiniteljima i prema počiniteljicama, dok će sudionici iskazati veću socijalnu distancu prema počiniteljima. Kako bi se provjerila ta hipoteza ponovno je primijenjena složena analiza varijance 2×2 (spol počinitelja \times spol sudionika).

Iz tablice 7 može se vidjeti kako su rezultati složene analize varijance pokazali da postoji statistički značajna razlika u socijalnoj distanci prema počiniteljima kaznenih djela i s obzirom na spol počinitelja i s obzirom na spol sudionika. Interakcija spola počinitelja i spola sudionika nije statistički značajna. Na temelju analiza aritmetičkih sredina iz tablice 6 može se zaključiti kako su muškarci spremniji na bliskije odnose s počiniteljima kaznenih

djela, bez obzira na njihov spol, ali i kako su sudionici, bez obzira na spol, spremniji prihvatiti žene koje su počinile kazneno djelo.

RASPRAVA

S obzirom na rezultate dosadašnjih istraživanja koja su pokazala kako je stigmatizacija muških počinitelja izraženija (Steffensmeier i Kramer, 1980, Kjelsberg, Skoglund i Rustad, 2007), ali i na činjenice da muškarci, za razliku od žena, čine nasilnija i teža kaznena djela, da čine više kaznenih djela i da imaju dužu kriminalnu karijeru, očekivali smo da će stigmatizacija muških počinitelja biti izraženija. Isto tako, temeljem istraživanja provedenog u Hrvatskoj čiji rezultati ukazuju na veću stigmatizaciju počinitelja od strane žena, ali pri tome nije kontroliran spol počinitelja kaznenog djela (Mikšaj-Todorović i Buđanovac, 2000), očekivalo se da žene iskažu veću stigmatizaciju počinitelja. Dakle, pretpostavili smo da će se statistički značajnim pokazati i glavni efekt spola sudionika i spola počinitelja, ali i interakcija tih dviju varijabli. Rezultati su pokazali kako navedenu hipotezu možemo samo djelomično potvrditi jer se pokazalo kako sudionici doista imaju pozitivnije stavove prema počiniteljicama te kako muškarci imaju pozitivnije stavove prema počiniteljima u odnosu na žene koje su sudjelovale u istraživanju, ali interakcija spola sudionika i spola počinitelja nije se pokazala značajnom.

Drugu postavljenu hipotezu također možemo prihvatiti samo djelomično jer se pokazao značajnim samo glavni efekt spola počinitelja. Pri tome, sudionici iskazuju negativnije stereotipe prema muškarcima koji su počinili kazneno djelo.

Što se tiče treće postavljene hipoteze, rezultati su u skladu s onima dobivenim za stavove prema počiniteljima/icama te je socijalna distanca sudionika manja kada je riječ o ženama koje su počinile kazneno djelo te se pokazalo kako je socijalna distanca muških sudionika prema počiniteljima kaznenog djela manja. Hipoteza je potvrđena samo djelomično jer se interakcija spola sudionika i spola počinitelja nije pokazala statistički značajnom.

Dobiveni rezultati su u skladu s dijelom rezultata dosadašnjih istraživanja. Možemo reći kako oni potvrđuju rezultate istraživanja Steffensmeier i Kramer (1980), ali samo u dijelu razlika u stigmatizaciji s obzirom na spol počinitelja kaznenih djela. Dobiveni rezultati mogu se objasniti na različite načine, no najuvjerljivije se čini objašnjenje koje su ponudili Steffensmeier i Kramer (1980) prema kojem je stigmatizacija muških počinitelja izraže-

nija zbog razlika u rodnim ulogama. Ženski spol se percipira kao nježniji, brižniji i empatičniji, dok se na muškarce gleda kao na agresivnije i impulzivnije. S tim su u vezi i razlike u pripisivanju uzroka za činjenje kaznenog djela muškaraca, odnosno žena. Steffensmeier i Kramer (1980) navode kako javnost atribuirala kaznena djela koja počinio muškarac internalnim uzrocima (npr. agresivnost, impulzivnost, slaba samokontrola), dok kaznena djela žena atribuirala eksternalnim uzrocima (npr. teška socijalna i ekonomska situacija, briga za djecu, zlostavljanje od strane muškarca). Kada se kazneno djelo atribuirala eksternalnim uzrocima, lakše ga je opravdati, nego ako su mu pripisani internalni uzroci. Ako određeno kazneno djelo pripišemo tome da osoba nije vidjela drugi izlaz ili joj je život bio ugrožen, na počinitelja ćemo gledati kao na nesretnu i očajnu osobu koja nije imala izbora. Upravo tako sudionici ovog istraživanja opisuju žene koje su počinile kazneno djelo. Najveći postotak sudionika percipira prijestupnice kao očajne, nestabilne i nesretne, dok muškarce percipiraju upravo onako kako bismo mogli očekivati ako njihova kaznena djela atribuiraju internalnim uzrocima - kao neodgovorne, nestabilne i nepoštene. U budućim istraživanjima u ovom području, svakako bi trebalo ispitati i čemu sudionici atribuiraju činjenje kaznenih djela muškaraca i žena. Moguće je kako postoje razlike u atribuiranju, ne samo s obzirom na dimenziju internalno-eksternalno, već i dimenziju kontrolabilnosti uzroka. Za pretpostaviti je da će okolina stigmatizirati osobu ako počinjeno kazneno djelo pripisuje uzrocima koje počinitelj može kontrolirati, a posljedica takvog atribuiranja je osjećaj ljutnje prema počinitelju. Ukoliko postoji uvjerenje da je osoba počinila kazneno djelo zbog nečeg što je izvan njezine moći primarna emocija koja se prema toj osobi javlja je sažaljenje pa je očekivano da je u tom slučaju stigmatiziranje manje izraženo (Crandall, 2000). Upravo zbog navedenih pretpostavki, važno bi bilo u budućim istraživanjima ispitati i razlike u atribuiranju činjenja kaznenih djela.

Nikako se ne smije zanemariti i razlika u fizičkoj snazi između muškaraca i žena. Zbog svoje manje fizičke snage te karakteristika koje im se pripisuju temeljem rodne uloge, žene se percipira kao manje sposobne za činjenje nekih nasilnih kaznenih djela koja i predstavljaju najteža i najokrutnija kaznena djela. Razlika u fizičkoj snazi muškaraca i žena može objasniti razliku u socijalnoj distanci sudionika prema prijestupnicima i prijestupnicama (slika 1). Ako uzmemo u obzir tu razliku, ne iznenađuje da su muškarci u većem broju spremniji na bliske

odnose sa ženama koje su počinile kazneno djelo. Pretpostavka je da bi se muškarci u takvim odnosima (prijateljstvo, partnerica brata/sestre, partnerica djeteta, vlastita partnerica) vjerojatno osjećali manje ugroženo nego u bliskom odnosu s muškim počiniteljem kaznenog djela upravo zato što im žene ne predstavljaju veliku prijetnju zbog svoje manje fizičke snage. Isto tako, za očekivati je da se žene, zbog svoje manje fizičke snage, osjećaju ugroženo i od muških i od ženskih prijestupnika te su u manjem broju spremne prihvatiti bliske odnose s njima. Iz slike 1 je također vidljivo da su sudionici najmanje spremni prihvatiti počinitelje kaznenih djela kao odgajatelje ili učitelje svoje djece što ne iznenađuje ako uzmemo u obzir da bi nad takvim odnosom imali puno manje kontrole nego što bi imali u ostalim odnosima. Kada su sudionici u odnosu s počiniteljem, na neki način mogu kontrolirati taj odnos i u trenutku kada se osjećaju ugroženi, mogu iz njega izići. U hipotetskoj situaciji u kojoj je počinitelj kaznenog djela učitelj ili odgajatelj njihova djeteta mogućnost kontrole je znatno manja, a eventualnoj opasnosti je izloženo njihovo dijete. Dok je dijete malo roditelj osjeća veću odgovornost za njega pa tako niti ne iznenađuje da je mali postotak sudionika spreman prihvatiti počinitelja/icu kaznenog djela kao učitelja ili odgajatelja svog djeteta, dok je ipak nešto veći postotak sudionika spreman prihvatiti ga/nju kao partnera/partnericu vlastitog djeteta.

Junger-Tas, Ribeaud i Cruyff (2004) nude još jedno moguće objašnjenje za manju stigmatizaciju počiniteljica kaznenih djela. Autori ističu kako se uz pojam 'kazneno djelo' najčešće vežu nasilna kaznena djela koja češće čine muškarci. Moguće je da su sudionici upravo iz tog razloga imali pozitivnije stavove prema prijestupnicama, pozitivnije stereotipe o prijestupnicama, ali i manju socijalnu distancu u odnosu na njih. Ovakvo objašnjenje ne možemo ni potvrditi niti opovrgnuti dobivenim rezultatima te upravo to predstavlja jedan od nedostataka istraživanja. U budućim istraživanjima trebalo bi ispitati stigmatizaciju počinitelja kaznenih djela s obzirom na njihov spol, ali i s obzirom na počinjeno kazneno djelo. Na taj način dobio bi se odgovor na pitanje je li za izraženiju stigmatizaciju ključan spol počinitelja ili se ipak uz žene vežu lakša kaznena djela pa je stigmatizacija zbog toga manja. U prvom slučaju bi spol počinitelja bio značajan prediktor stigmatizacije počinitelja, a u drugom bi prediktor stigmatizacije počinitelja bila vrsta kaznenog djela, a spol bi predstavljao medijator varijablu.

Rezultati ovog istraživanja pokazali su kako je za objašnjenje razlika u stigmatizaciji počinite-

lja kaznenih djela, osim spola počinitelja, bitan i spol subjekta stigmatizacije. I rezultati istraživanja Mikšaj-Todorović i Buđanovac (2000) ukazali su na važnost spola sudionika, no iz rezultata tog istraživanja ne može se sa sigurnošću potvrditi jesu li dobivene razlike u stavovima prema počiniteljima rezultat samo spola sudionika ili su one rezultat interakcije spola sudionika i spola počinitelja. Ovo istraživanje pokazalo je kako muškarci doista imaju pozitivnije stavove prema počiniteljima te je kod njih socijalna distanca manja, bez obzira na spol počinitelja. Dobiveni rezultati mogli bi ukazivati na to da žene imaju negativnije stavove prema prijestupnicima i potrebu za većom socijalnom distancom u odnosu na njih zato što se osjećaju ugroženijima od muškaraca. Veći osjećaj ugroženosti mogao bi se također pripisati manjoj fizičkoj snazi žena (sudionica istraživanja). Važno je naglasiti kako žene nemaju negativnije stereotipe o počiniteljima kaznenog djela u odnosu na muškarce što je u skladu s rezultatima dobivenim na različitim komponentama stava. Možemo zaključiti kako muškarci i žene ne pokazuju razlike na razini uvjerenja prema počiniteljima/icama kaznenih djela što je vidljivo kroz neznčajne razlike u kognitivnoj komponenti stava i pozitivnosti/negativnosti stereotipa. Razlike se pokazuju na ponašajnoj i emocionalnoj komponenti te socijalnoj distanci gdje žene pokazuju manju spremnost na blizinu i bliskost s počiniteljima bez obzira na njihov spol.

Rezultati istraživanja opisanog u ovom radu imaju i određena ograničenja. Prije svega riječ je o uzorku sudionika koji nije slučajna. Iako su se kvote sudionika određivale prema nekim obilježjima populacije, a subzorci koji su procjenjivali muške i ženske počinitelje su uravnoteženi, s generalizacijom dobivenih rezultata na populaciju treba biti oprezan. Kvote su formirane na temelju spola, stupnja obrazovanja i dobi sudionika te su prema tim varijablama subzorci i ujednačeni, no ne možemo znati je li još neko obilježje, koje nije uzeto u obzir, moglo djelovati na rezultate.

Stigmatizacija počinitelja kaznenih djela je izraženija nego stigmatizacija počiniteljica, a ona može imati negativne posljedice na resocijalizaciju bivših zatvorenika. Rezultati ovog istraživanja mogu biti vrlo korisni pri planiranju povratka u zajednicu nakon isteka kazne zatvora. Možemo zaključiti kako postoji veća potreba za pripremom povratka u zajednicu kada je riječ o počiniteljima. Pri tome treba voditi računa da su stavovi prema muškim počiniteljima kaznenih djela negativniji na svim razinama – kognitivnoj, emocionalnoj i ponašajnoj što

ukazuje na široku lepezu problema s kojima se bivši zatvorenik treba nositi po izlasku iz zatvora. Riječ je o negativnim stereotipima i uvjerenjima, o negativnijim emocionalnim reakcijama te izbjegavanju od strane okoline. Kako bi se moglo djelovati na širu javnost, važno je budućim istraživanjima utvrditi razloge veće stigmatizacije muških počinitelja.

ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazali su kako sudionici imaju pozitivnije stavove prema ženama koje su počinile kazneno djelo, njihovi stereotipi o ženama koje su počinile kazneno djelo su pozitivniji, a socijalna distanca sudionika prema počiniteljicama je manja u odnosu na počinitelje. Osim toga, možemo zaključiti kako muškarci imaju pozitivnije stavove prema počiniteljima kaznenih djela, bez obzira na

spol, a njihova socijalna distanca prema počiniteljima je manja nego socijalna distanca žena. Ne postoji interakcija spola sudionika i spola počinitelja na stavove prema počiniteljima, na pozitivnost/negativnost stereotipa o počiniteljima, niti na socijalnu distancu.

Žene, za razliku od muškaraca, izražavaju negativnije stavove prema počiniteljima/icama kaznenih djela kada je riječ o ponašajnoj i emocionalnoj komponenti stava. Na temelju dobivenih razlika u navedenim komponentama stava i u izraženosti socijalne distance možemo zaključiti kako izbjegavanje počinitelja kaznenih djela i nevoljkost prema stupanju u odnose s njima za žene može predstavljati oblik zaštite od ljudi koje percipiraju potencijalno opasnim i fizički snažnijim.

LITERATURA

- Alder, C., Worrall, A. (2004): *A Contemporary Crisis? U: Alder, C., Worrall, A. (ur.), Girls' Violence: Myths and Realities.* State University of New York Press. Albany. 1-20.
- Buđanovac, A., Mikšaj-Todorović, Lj. (2002): Stavovi prema osuđenima i njihovoj rehabilitaciji na slovenskom i hrvatskom uzorku ispitanika. *Kriminologija i socijalna integracija.* 10 (2). 153-160.
- Chesney-Lind, M. (1989): Girls' crime and women's place: Towards a feminist model of female delinquency. *Crime and Delinquency.* 35 (1). 5-29.
- Crandall, C.S. (2000): Ideology and Lay Theories of Stigma: The Justification of Stigmatization. U: Heatherton, T.F., Kleck, R.E., Helb, M.R., Hull, J.G. (ur.), *The Social Psychology of Stigma.* The Guilford Press. New York. 126-152.
- Crocker, J., Major, B., Steele, C. (1998): Social stigma. U: Fiske, S., Gilbert, D., Lindzey, G. (ur.), *Handbook of Social Psychology.* McGraw-Hill. Boston. 504-553.
- Dovidio, J.F., Major, B., Crocker, J. (2000): Stigma: Introduction and Overview. U: Heatherton, T.F., Kleck, R.E., Helb, M.R., Hull, J.G. (ur.), *The Social Psychology of Stigma.* The Guilford Press. New York. 1-28.
- Gelsthorpe, L. (2002): Feminism and Criminology. U: Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. (ur.), *Oxford Handbook of Criminology.* Oxford University Press. Oxford. 112-43.
- Goffman, E. (1963): *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity.* Prentice Hall. New York.
- Heidensohn, F. (2006): *Gender and Justice: New Concepts and Approaches.* Willian Publishing. Portland.
- Heimer, K. (1995): Gender, race, and the pathways to delinquency: An interactionist analysis. U: Hagan, J., Peterson, R.D. (ur.), *Crime and inequality.* Stanford University Press. Stanford, CA. 140-173.
- Johnson, J., Immerwahr, J. (2004): The revolving door: Exploring public attitudes toward prisoner reentry. U: *Prisoner Reentry and Community Policing: Strategies for Enhancing Public Safety.* Working papers. 97-125. Reentry Roundtable Meeting The Urban Institute Washington, DC, May 12-13, 2004. Preuzeto: 27 August, 2009 s http://www.urban.org/uploadedPDF/900743_COPS_roundtable.pdf#page=104.
- Junger-Tas, J., Ribeaud, D., Cruyff, M.J.L.F. (2004): Juvenile Delinquency and Gender. *European Journal of Criminology.* 1 (3). 333-375.
- Kjelsberg, E., Skoglund, T.H., Rustad, A. (2007): Attitudes towards prisoners, as reported by prison inmates, prison employees and college students. *BMC Public Health,* 7 (71). Preuzeto 24 August 2009 s <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/7/71>.
- Lacković-Grgin, K. (1994): *Samopoimanje mladih.* Naklada Slap. Jastrebarsko.
- Link, B.G., Phelan, J.C. (2001): Conceptualizing Stigma. *Annual Review of Sociology.* 27. 363-385.
- Major, B., O'Brien, L.T. (2005): The Social Psychology of Stigma. *Annual Review of Psychology.* 56. 393-421.
- Mikšaj-Todorović, Lj., Buđanovac, A. (2000): Javno mijenje o prijestupnicima i rehabilitaciji u hrvatskoj: Utjecaj spola, dobi, obrazovanja i razine urbanizacije. *Kriminologija i socijalna integracija.* 8 (1-2). 27-34.
- Murphy, E., Brown, J. (2000): Exploring gender role identity, value orientation of occupation and sex of respondent in influencing attitudes towards male and female offenders. *Legal and Criminological Psychology.* 5 (2). 285-290.
- Newburn, T. (2007): *Criminology.* Willian Publishing. Devon.
- Oyserman, D., Swim, J. K. (2001): Stigma: An Insider's View. *Journal of Social Issues.* 57 (1). 1-14.
- Pardini, D.A., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M. (2005): Developmental shifts in parental and peer influences on boys' beliefs about delinquent behavior. *Journal of Research on Adolescence.* 15 (3). 299-323.
- Smart, C. (1976): *Women, Crime and Criminology.* Routledge and Kegan Paul. London.
- Steffensmeier, D.J., Kramer, J.H. (1980): The differential impact of criminal stigmatization on male and female felons. *Sex Roles.* 6 (1). 1-8.

GENDER DIFFERENCES IN STIGMATIZATION OF CONVICTED OFFENDERS

SUMMARY

The stigmatization of criminal offenders often includes the idea that the perpetrators are 'just bad people who can't change themselves' and this may encourage the development of the criminal identity of the person or prevent his/her change leading to the return of a criminal lifestyle after completing his prison sentence. Offenders are a very heterogeneous group with regard to the offense that they committed, their socioeconomic status, education level, age, but primarily with regard to gender. It is expected that the perception of men and women who have committed a criminal offense will be different, and thus the stigmatization of the public towards these two groups of offenders will vary.

The aim of this study was to determine whether there are differences in the stigmatization of convicted offenders based on gender of participants and offenders.

The study included 387 participants, 192 men and 195 women. Half of the participants assessed men who were convicted of committing criminal offenses as an object of stigmatization (n=191), and the other half evaluated women who were convicted of the crime (n=196).

Participants filled out a scale of attitudes toward male and female offenders, the check-list of stereotypes, social distance scale, and responded to questions about socio-demographic data (gender, age, education level, marital status, size of the place where they live).

The results have shown that participants have more positive attitudes toward women who have committed a criminal offense, their stereotypes about women who have committed a criminal offense has been more positive, and social distance toward female offenders was lower than toward male offenders. In addition, male participants have more positive attitudes toward offenders regardless of their gender, and their social distance toward offender is smaller than social distance toward female participants. There is no interaction between participants' gender and offenders' gender on the attitudes, the positivity/negativity of the stereotypes, or the social distance toward offenders.

Key words: *stigmatization, convicted offenders, gender*